

De Korhaan

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

jaargang 53, nummer 4
winter 2019/2020

Redactieadres

redactie@vwggooi.nl
R.G. (Rob) Moolenbeek, eindredacteur (a.i.)
Mr. J.C. Buhrmannlaan 42
1244 PH Ankeveen

Redactie

Renée Beekman
Dick Jonkers
Jelle Hogenbirk
Hans Hover
Paul Keuning
Rob Moolenbeek
Ton van den Oudenalder (a.i.)
Jeannette Tas

Ledenadministratie

ledenadministratie@vwggooi.nl
Pieternel Vlasblom
Gaast 31
1274 AP Huizen
035-5261224

Advertenties

In overleg met de redactie

Drukkerij

Ten Herkel Loosdrecht

Inleveren kopij

Uiterlijk: voor de 28ste van de maanden
december, maart, juni, september

*Het overnemen van artikelen is uitsluitend
toegestaan na overleg met de redactie.*

*De redactie behoudt zich het recht voor
artikelen te weigeren.*

*De auteurs zijn zelf voor de inhoud van hun
artikelen verantwoordelijk.*

inhoud

7 Vogel van het jaar 2020 de wilde eend *uitgeroepen door SOVON*

9 Tweede legsel van een bosuil in het Gooi *met recht uitzonderlijk*

21 Oeverzwaluw inventarisatie 2019 *met noeste arbeid veel gegevens verkregen*

27 Zijn ooievaars een bedreiging voor de weidevogels? *inzichtelijk*

en verder

- 3 Een greep uit de VWG-activiteiten en Van de redactie
- 4 Van de voorzitter, Oeps (rectificatie), Gwoon
- 5 De steenuil
- 8 Najaarsexcursie op Schiermonnikoog
- 10 Boekbespreking 'Vogelsporen'
- 11 Wouw! De velduil; Verrukt en beduusd
- 12 Weidevogelbescherming in het Eemgebied 2018
- 13 Uilen op de Hoorneboeg
- 15 De Vogeltreffers van Yvette Kusters
- 19 De graspieper in de Eempolders
- 24 Ontvangen literatuur
- 26 Op de Marker Wadden gespot: een ijseend
- 28 Vogels kijken blijft verrassend
- 29 Programma
- 30 Informatie
- 31 Adressen

een greep uit de VWG- activiteiten

Nestkast controle

De Vogelwerkgroep dankt haar naam aan de vele inspanningen die de leden doen ter bescherming van de avifauna in ons werkgebied in het bijzonder. Regelmatig wordt een beroep op onze leden gedaan om de naam 'Vogelwerkgroep' zichtbaar te maken. In een recente nieuwsbrief staat de wens dat het aantal nestkastcontroleurs moet worden uitgebreid. Denk er nog eens over na en dan geïnteresseerd? Geef dat te kenne aan

'nestkastonderzoek@vwggooi.nl'

Rapport 278?

Dat is een publicatie die de 'Resultaten van broedvogelinventarisaties in binnen- en buitendijkse terreinen van natuurmonumenten bij rivier de Eem in 2019' bevat. Het rapport is te vinden op: <https://vwggooi.nl/images/phocadownload/rapporten/278.pdf>

Geologen van kleine karekiet en bosrietzanger

In het novembernummer 2018 van De Korhaan heeft Rudy Schippers een artikel geschreven over het gebruik van geolocators om de kleine karekiet en de bosrietzanger met zo'n 'geolocator' te kunnen volgen. Nu het resultaat: Lezing op donderdag 21 november 2019, Roofvogelwerkgroep en Vogelringstation. Raadpleeg de rubriek 'Programma' voor meer details.

Van de redactie REDACTIE

Voor u ligt weer een rijk gevarieerde Korhaan. Dit nummer is eigenlijk zonder dat we het in de gaten hadden een uilnummer geworden. Er zijn verhalen ingezonden over de meeste, algemeen in Nederland, broedende uilen. Helaas geen verhaal over de ransuil, die treft u daarom op de voorplaat aan. Gerard Mijnhout geeft een mooi verslag over het broedsucces van de kerkuil op de Hoorneboeg. Onze nestkastenman Ronald Beskers was zo attent om een 2de broedsel van de bosuil in zijn tuin vast te stellen. Zeer uitzonderlijk!! En Bert Roelofs komt uit de kast. Hij heeft in Nederland nog nooit een steenuil gezien (en is daarmee zeker niet de enige), maar geeft een leuk verhaal over leven en voorkomen van dit kleine uiltje en met zijn zelfgemaakte foto's van steenuilen. Maar die zijn wel genomen buiten onze landsgrenzen! Ook het voorkomen van dit uiltje in ons werkgebied komt aan bod. Verder een rectificatie betreffende de foto's van de blauwe kiekendieven in de vorige Korhaan. Onze excuses aan de maker Wil Makkinje.

Traditiegetrouw een bijdrage van Dick Jonkers over het broedsucces van de oeverwaluven in ons werkgebied en zijn boekbesprekingen. Arda van der Lee weerlegt in een artikel de schade die ooevaars aan weidevogels zouden aanbrengen. Verder een leuk verslag van het VWG-najaarsweekend op Schiermonnikoog. Blij zijn wij altijd met de vaste rubrieken de Eempolder, Ontvangen literatuur, Vogels en verwondering. En niet te vergeten, het iedere keer weer samenstellen van onze excursies en lezingen door Wouter Rohde. Op dit moment van schrijven is de najaarstrek in volle gang. Het miechelt van de roodborsten en goudhanen. Ga er lekker op uit en let bv. eens op de Gooise waterhoenen. Ik heb de indruk dat deze na jaren van lage aantallen, weer toenemen. En de vogel van het jaar 2020 is bekend: de wilde eend. Elders in De Korhaan leest u hoe u gegevens van deze soort kunt verzamelen. Voor het eerste nummer van 2020 zien wij graag weer uw artikelen voor het einde van het jaar tegemoet. De Korhaan is een informatiebron voor en door leden van de VWG.

Zo nodig begeleidt de redactie ingezonden artikelen voor publicatie. Dat mogen tellingen zijn, maar ook leuke voorvallen.

R.G. (Rob) Moolenbeek

Roodborst nog versuft door de klap tegen ons raam

Danielle Hogenbirk

Van de voorzitter

Als je dit leest zitten we alweer in de buurt van de kortste dag. Voor velen betekent dit minder buiten zijn dan in de rest van het jaar. Maar ons excursieprogramma draait ook in de wintermaanden op volle toeren. En ook binnen zijn er vrijwel wekelijks bijeenkomsten, zoals lezingen en vergaderingen van de actieve groepen binnen onze vereniging. De laatstgenoemden staan nu ook in de agenda van de Vogelwerkgroep (De Korhaan en website). Daarmee word je van harte uitgenodigd om deze vergaderingen bij te wonen. Dus lijkt dit je leuk of ben je nieuwsgierig geworden? Kom dan gewoon langs. Meld je wel even aan via het e-mailadres dat in het programma vermeld staat. Op enkele uitzonderingen na (de werkgroepen weidevogelnestbescherming, roofvogels en vogelringstation) vinden onze bijeenkomsten altijd plaats in de 'Infoschuur 't Gooi'. Deze mooie en praktische ruimte wordt gezamenlijk geëxploiteerd door een zevental regionale actieve 'groene groepen' (zie www.infoschuur.nl). Op 7 september j.l. is deze samenwerking nog eens bevestigd met de ondertekening van een nieuwe

samenwerkingsovereenkomst. De Infoschuur wordt door onze Vogelwerkgroep intensief gebruikt en op sommige bijeenkomsten benadert de belangstelling het maximaal (veiligheidshalve) toelaatbare aantal van 70 personen. Om problemen met onze vergunning te voorkomen hebben we nu een 'vol = vol' afspraak. Dat betekent helaas dat de 'organisator' de daarna arriverende belangstellenden de toegang zal moeten weigeren. Dus... wil je een bijeenkomst zeker niet missen? Zorg dan dat je op tijd aanwezig bent! Nog zo'n winterdingetje. De jaarlijkse contributie wordt door velen al betaald met een automatische incasso. Dat scheelt onze administratie echt heel veel tijd en gedoe. Daarom hier het vriendelijke en dringende verzoek. Als je nog niet met automatische incasso jouw contributie laat innen; regel dit dan nu alsnog. Vanaf 2021 wordt het sowieso extra interessant om met automatische incasso te betalen, omdat je dan de extra kosten voor het versturen van de contributiebriefjes niet hoeft te betalen. Ons excursieprogramma biedt veel

verschillende mogelijkheden om samen naar vogels te kijken. Leuk en leerzaam. Het kan echter soms gebeuren dat een excursie om bepaalde redenen (weersomstandigheden, ziekte e.d.) gewijzigd wordt of geheel niet door kan gaan. Deze wijzigingen worden vanaf heden daags voor de excursie op onze website weergegeven. Dus ben je van plan om met een excursie mee te gaan? Controleer voor de zekerheid de dag tevoren de website op eventuele wijzigingen! Tot slot nog een vraagje van ons 'cateringteam' dat de koffie, thee en koekjes tijdens de bijeenkomsten in de infoschuur regelt. Zij willen graag versterking met een paar extra mensen. Ben je nieuwsgierig en heb je belangstelling? Stuur dan even een mail naar catering@vwggooi.nl. Rest mij om jullie nu alvast fijne feestdagen en een goed begin van het nieuwe jaar 2020 toe te wensen. En wellicht zien we elkaar dan weer tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst op 9 januari of tijdens een andere mooie activiteit van onze Vogelwerkgroep.

Piet Spoorenberg

Oeps. . . . !

Helaas een tekstrectificatie onder 2 foto's in het herfstnummer van De Korhaan. (jaargang 53 nummer 3) Op bladzijde 6 en 7 zijn de schitterende foto's van de vliegende blauwe kiekendief gemaakt door Wil Makkinje. Onze welgemeende excuses.

Redactie

Gwoon?

Tijdens de bijeenkomsten in de GNR Infoschuur worden de bezoekers altijd warm onthaald door de mensen die de koffie of thee en koekjes verzorgen en op een perfecte wijze.

Maar dit team heeft versterking gevraagd, dus als u het team wilt versterken laat dat weten door een mailtje te sturen naar catering@vwggooi.nl. U bent van harte welkom.

De steenuil

Bert Roelofs

De steenuil

Bert Roelofs

Het hoge woord moet er maar meteen uit en bij aanvang direct gezegd worden: ik heb in Nederland nog nooit een steenuil in het wild gezien. En denk nou niet 'wat een sukkelige vogelaar'! Dat ik dit kleine uiltje nog niet heb mogen aanschouwen komt natuurlijk puur en vooral door het gegeven dat er niet zoveel steenuilen in Nederland rondvliegen. Laat dat duidelijk zijn. Deze uil staat niet voor niets als 'kwetsbaar' op de Rode lijst, ook al is de internationale status 'niet globaal bedreigd; minste zorg'.

Mythen

Deze soort wordt in wetenschappelijke termen aangeduid als *Athene noctua*, te vertalen als 'de nachtelijke Athene' of 'Athene van de nacht', waarbij verwezen wordt naar de Griekse godin (Pallas) *Athena* of *Athene*, de godin van de hemel, wijsheid, krijgskunst en de vrede. Dat deze uil menselijke nabijheid lijkt op te zoeken en zich ook overdag vaak goed laat zien, leidde ertoe dat de steenuil een voorname rol kreeg in de Griekse mythen. Op de 'Beleef de Lente' webcam-site behoren de nestelende steenuilen bij vele kijkers ook heden ten dage nog tot de favorieten.

Aantallen en verspreiding

Enkele cijfers over deze *Athene noctua*: In Nederland zijn er nog zo'n 8000 broedparen (7500-8500). Na het broedseizoen loopt het aantal exemplaren op tot tussen de 20.000 en 35.000. Sinds de 60/70er jaren van de vorige eeuw is er in ons land een afnemende populatietendens zichtbaar. Nederland zat sowieso al aan de noordkant van het verspreidingsgebied. Zat er in het verleden nog een kleine populatie in Denemarken en het noorden van Duitsland, daar zijn ze inmiddels nagenoeg geheel verdwenen. En in

Nederland krimpt het verspreidingsgebied steeds verder zuid- en oostwaarts. In westelijk Europa zijn er momenteel nog relatieve concentraties in Noordrijn-Westfalen en Vlaanderen zichtbaar. In Noord-Holland kun je de steenuil blijkbaar vooral in West-Friesland, en waarschijnlijk zelfs in toenemende aantallen, waarnemen.

In ons werkgebied tussen Vecht en Eem broedt hij slechts in de Eempolder. Net over de Eem bij Baarn (polders bij Hoogland) en rondom Soest is het een tamelijk algemene broedvogel. In het Gooi ontbreekt hij en ook uit het Vechtplassengebied zijn weinig waarnemingen bekend. In 2019 was er een broedgeval in Loosdrecht. De meeste Europese steenuilen komen voor in oorspronkelijke vestigingsgebieden in Zuid- en Oost-Europa. Het totale verspreidingsgebied loopt oostwaarts door tot in Korea en China en zuidwaarts bestrijkt het ook het Afrikaanse continent ten noorden van de Sahara.

En daar begint voor mij meteen ook het goede nieuws. Op mijn 'life list' komt de steenuil natuurlijk echt wel voor, veelvuldig gezien tijdens bijvoorbeeld de VWG buitenlandreizen naar Griekenland (Lesbos en Kerkinimeer), Bulgarije en de Spaanse Extremadura. In de Donaudelta in Roemenië liet een steenuil zich langdurig en prachtig fotograferen, met gespreide vleugels een bad nemend op een dak tijdens een regenbui en later op insecten foeragerend tussen een berg stenen.

Klein formaat

Het helpt natuurlijk voor mij ook niet echt mee dat dit uiltje best klein is, met net even meer dan 20 centimeter grootte, een spanwijdte van iets meer dan een halve meter en een gewicht van ongeveer 160-250 gram. Het wijfje is gemiddeld 20 gram zwaarder dan het mannetje, maar dat verschil is in de grootte niet of nauwelijks terug te zien. Een leuk weetje is dat een volwassen steenuil gedurende de winter tot ongeveer een derde meer weegt dan aan het eind van de broedtijd in juni of juli.

Leefgebied

In de literatuur worden een aantal verklaringen genoemd voor de afname van de Nederlandse populatie. Zo is duidelijk dat de vogel een voorkeur heeft voor een jachtgebied van open terrein met lage vegetatie, met een niet al te intensief landgebruik. En dat is in Nederlands een tamelijk schaars goed aan het worden. Door overbemesting wordt vegetatie vaak al snel te hoog en veel natuurlijke gebieden worden vol gezet met stedelijke bebouwing, industriegebieden of tuinbouwkassen. Ook de intensivering van de landbouw doet deze vogel geen goed, want waar vindt de steenuil nog een sappige worm, voedzame nachtvlinder of vette meikever.

Daarnaast zocht de steenuil in Nederland voor zijn woongelegenheden de menselijke nabijheid en zijn cultuurlandschap wel vaak op. Boerenerven met holtes in fruit-

Steenuil

Bert Roelofs

Steenuil

Bert Roelofs

en knotbomen en in stenen loodsen en schuren (vandaar ook 'steen' in de Nederlandse naam van deze uil) waren favoriete vestigingsplekken. Veel van de boomgaarden en knotwilgen zijn echter gerooid en de rommelhoekjes op erven en in schuurtjes zijn vervangen door zeer functionele hightech complexen, voornamelijk gericht op maximalisatie van de opbrengst.

Het eindresultaat was een dakloze en hongerige steenuil, die doorgaans ook nog eens zeer honkvast is en dus ook niet snel zijn of haar heil elders zoekt. Biotoofterstel, in combinatie met het ophangen van nestkasten of broedpijpen van ongeveer een meter voor de steenuil, levert hoopvolle resultaten op. Minder perioden met langer durende sneeuwbedekking is ook in het voordeel van deze vogel, omdat prooien op de grond daardoor zichtbaar blijven.

Want wat eet deze uil?

Insecten en regenwormen, zolang voorradig, vormen het hoofdbestanddeel van het voedsel van de steenuil, naast veldmuizen en andere kleine zoogdieren. In jaren met minder zoogdieren of als deze ten gevolge van bijvoorbeeld sneeuwval tijdelijk onbereikbaar zijn worden er meer kleine vogels tot prooi gemaakt. Reptielen en amfibieën lijken niet favoriet, maar worden niet versmaad. Ook worden vogelnesten ontdaan van eieren of jongen, waarbij een beoogde prooi met gestrekte poot uit een broedholte getrokken kan worden.

Gejaagd wordt er op zicht, maar ook op geluid als de uil rondbanjert tussen vegetatie. De steenuil zoekt bij hogere vegetatie vaak een iets hogere observatiepost, verticaal uitgerekt speurend naar beweging. In lagere vegetatie wordt de prooi rondrennend of lopend actief bejaagd. Insecten kunnen ook al vliegend uit de lucht worden geplukt. Vanwege deze prooikeuze hoeft de vlucht niet geruisloos te zijn, zoals bij een aantal collega-uilen wel het geval is. Dat zo'n wat hoger zittende uil een prooi heeft gespot is vaak mooi zichtbaar aan het gedrag: de uil fixeert bijna horizontaal voorover uitgestrekt met de felle gele ogen op de prooi, op en neer bewegend met het hele lijf en schokkend met staart en vleugels, om plots in rechte lijn snel op de prooi af te vliegen met krachtige vleugelslag. Met gesloten ogen wordt de prooi met poten of snavel gegrepen.

Kleinere prooien worden direct gegeten of afgevoerd naar de jongen. Bij een grotere prooi trekt de steenuil zich liever terug op een rustige plek, wat meer uit het zicht en in dekking, om daar de prooi in hapklare brokjes te scheuren.

Voortplanting

De honkvastheid van de steenuil resulteert erin dat de paarvorming ook voortduurt zolang beide uilen in leven zijn en succesvol in het voortbrengen van nageslacht. Ze zoeken dus niet zozeer elkaar op, maar blijven in een eenmaal bezet territorium. Jongen zwerven meer

uit, maar doorgaans niet veel verder dan 10 kilometer vanaf hun geboorteplek. Ze zijn aan het eind van het eerste levensjaar geslachtsrijp. Normaliter is er slechts één legsel per jaar, maar een vervolgletsel is niet uitgesloten. De doorgaans 3 tot 5, en soms 6 tot 7 eieren worden met tussenpozen van gemiddeld twee dagen gelegd tussen medio april en medio mei. Het uitbroeden gebeurt door het vrouwtje gedurende gemiddeld 26 dagen en alle eieren komen vaak ongeveer gelijktijdig, met hooguit 1 of 2 dagen verschil uit. In dat geval is het vrouwtje begonnen met broeden rondom het leggen van het laatste ei. Begint ze wel meteen vanaf het eerste ei met broeden, dan komen de eieren in legvolgorde uit, met een interval van 1 tot 2 dagen. Het mannetje draagt zorg voor de voedselvoorziening en deponeert de prooi

in of net buiten het nest. Slaagt hij daar onvoldoende in, dan jaagt zij ook. De jongen worden alleen door het vrouwtje gevoerd. Naarmate de jongen groter worden jaagt de man steeds minder en de vrouw juist meer.

Taxonomie

De steenuil kent een groot verspreidingsgebied, waarin verschillende wetenschappers 7 tot 13 ondersoorten onderscheiden, waarbij de verschillen in afmeting en kleur soms groot zijn. Ook blijken er duidelijke genetische verschillen te bestaan, dusdanig groot dat er volgens een aantal onderzoekers bij enkele ondersoorten sprake is van een aparte soort. Eerder werden reeds drie voormalige ondersoorten verheven tot volledig zelfstandige soorten, namelijk *Athene lilith*, *Athene spilogastra* en *Athene*

plumipes, wat echter niet door alle experts wordt geaccepteerd.

Literatuur

- Beersma, P. & W. & A. van den Burg, 2007. Steenuilen. Roodbont Uitgeverij/ Tirion Natuur.
- <https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/steenuil/>
- <https://www.hbw.com/species/little-owl-athene-noctua>
- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Steenuil>
- Mebs, T. & W. Scherzinger, 2016. Uilen van Europa. Tirion Natuur.
- Mikkola, H., 2014. Owls of the World (second edition). Firefly Books.
- SOVON, 2018. Vogelatlas van Nederland, SOVON Vogelonderzoek Nederland. Kosmos Uitgeverij.

2020 het Jaar van de Wilde Eend

Loes van den Bremer

Wilde eenden
Martin Stevens

Het is één van onze meest talrijke en wijdverspreide watervogels: de wilde eend. Toch heeft de soort het moeilijk. Sinds 1990 is ongeveer 30 procent van de Nederlands broedpopulatie verdwenen. Ook de Nederlandse winterpopulatie, bestaande uit eigen en buitenlandse vogels, neemt recent af. Waarom laat juist de wilde eend, die zich ogenschijnlijk bij uitstek kan aanpassen aan menselijke veranderingen in het landschap, een neerwaartse trend zien? Op die vraag zoeken we het antwoord in het Jaar van de Wilde Eend, dat Sovon samen met Vogelbescherming organiseert. Wat gaan we doen? Inmiddels zijn er

aanwijzingen dat de overleving van kuikens te laag is om de populatie in stand te houden. Om erachter te komen of het daar werkelijk mis gaat, en of dat het enige probleem is, zijn meer waarnemingen nodig. Voor het hoofdonderzoek van het Jaar van de Wilde Eend vragen we daarom het Nederlandse publiek om waarnemingen aan eendenkuikens te verzamelen. Verder willen we meer inzicht krijgen in de man/vrouw-verhouding. Zo blijkt deze bij veel eendensoorten scheef te zijn: je ziet vaak veel meer mannetjes dan vrouwtjes. En wat zijn de effecten hiervan voor de populatieontwikkeling? Uiteindelijk willen

we alle kennis bij elkaar brengen in een populatiemodel, waarmee kan worden onderzocht welke parameters vooral sturend zijn voor de populatieontwikkeling en welke beschermingsstrategie dus het meeste perspectief biedt.

Houdt <https://www.sovon.nl/nl/jaar-van-de-wilde-eend> in de gaten voor alle informatie en ontwikkelingen. Tijdens de Landelijke Dag op 30 november trapt Erik Kleyheeg 'het Jaar van de Wilde Eend' af met een presentatie.

Het najaarsweekend 2019 op Schiermonnikoog

Karen Dijkman-Suik

Strand Schiermonnikoog

Martijn Oort

Eind september op de boot naar Schiermonnikoog. Pssst... kijk al die mensen hebben een verrekijker bij zich. Dat zijn vast vogelaars. En dat was juist, wel dertig man (en vrouw).

Met slechte weersvoorspellingen gingen we in drie groepjes op pad bij een stevige zuidwestenwind. Een weekend lang vogelen bij het Lauwersmeer en op Schiermonnikoog. Al wandelend en fietsend met uiteindelijk de eerste twee dagen prima weer met zelfs af en toe een zonnetje. Dag drie was een uitdaging met veel regen, veel wind en na turen over de kwelders en het spotten van o.a. kanoet, kluut en een middelste zaagbek hielden we het voor gezien.

Maar wat waren ook de andere dagen de

moeite waard en wat was het fantastisch om zoveel met elkaar te delen. Het delen van kennis, maar ook van de telescoop. En tijdens de gezellige avonden, het delen van een drankje.

Prachtig was het zien van een smelleken, die na het verorberen van zijn prooi lang bleef zitten om uit te buiken. Hierdoor hadden veel van ons de kans om haar eens goed te bekijken. Later kwam het smelleken nog in actie om een havik haar gebied uit te jagen.

En wat te denken van een geheel witte witte kwikstaart. Helaas kon de oogkleur niet met zekerheid gedetermineerd worden. Was het leucisme of een albino? Ook waren we getuige van de strijd van drie aalscholvers om een enorme paling.

De paling kronkelde om de nek van de aalscholver en deze verloor de paling om hem vervolgens weer op te duiken. Of het andere spectaculaire moment toen een grote jager een zilvermeeuw te pakken kreeg. Deze werd eerst verdrinken om hem vervolgens te plukken. Maar het was niet alleen eten of gegeten worden. Hoe mooi waren de eiders die langs de boot achter elkaar aan vlogen. Of de tientallen juveniele en volwassen overvliegende lepelaars. En eerder al de goudplevieren die met honderden tegelijk de lucht in gingen met zeer mooi licht op de vleugels!

Al met al een heerlijk weekend met bijzondere waarnemingen en bijzonder veel gezelligheid.

Krakeend

Paul Keuning Haven

Aline Flemming

Zeldzaam tweede legsel van een bosuil in het Gooi!

Leo Ballering

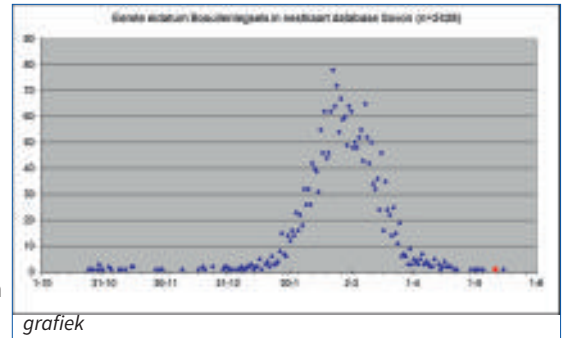
Tweede legfels bij bosuilen zijn zeldzaam maar hoe zeldzaam is niet bekend. Dit komt mede omdat later in het jaar de nestkasten nauwelijks worden gecontroleerd.

Op 15 juli j.l., net als Ronald Beskers zijn nestkastgegevens aan het uitwerken is, hoort hij vanuit zijn kamer jonge bosuilen roepen. Tot zijn grote verbazing blijken er twee krijsende takkelingen van een bosuil op het dak van zijn nestkast te zitten. Meteen weet hij dat dit tweede legsel iets bijzonders is, want Ronald is coördinator van de werkgroep nestkasten van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. Hij is ook een van de drijvende krachten achter NESTKAST, het landelijk NETwerk voor STudies aan nestKASTbroeders, die jaarlijks alle bekende bosuilenlegfels analyseert. Bovendien heeft hij al 30 jaar een bosuilennestkast in zijn tuin en waren er dit jaar al twee jonge bosuilen uitgevlogen. "Ik vond het al zo vreemd dat ma in de kast sliep. Dit heb ik nog nooit meegemaakt: een tweede legsel!" Het eerste legsel was extreem vroeg dit

jaar met een eerste eilegdatum van 24 december 2018 en een uitvliegdatum van de twee takkelingen op 26 februari 2019. Op 5 mei hebben de jongen het territorium verlaten. Normaal zijn de bosuilen dan stil maar Ronald bleef ze horen en tegen de schemering hoorde hij steeds een gaai schreeuwen bij het vlieggat.

Een teken dat het vrouwtje in de kast slaapt. Later in mei, net voordat er een enorme storm met veel regen op komst was, zat de man in de ceder te schreeuwen. De vrouw antwoordde achter in de tuin en kwam al roepend aanvliegen. Vlak voordat de bui losbarstte dook zij in de kast en de man gaf nog een apart roepje...

Ook dit legsel werd in het elektronische nestkaartprogramma van Sovon

grafiek

ingevoerd en die organisatie berekende een eerste eilegdatum van 12 mei 2019. Dat blijkt de op een na laatste bekende eilegdatum te zijn (zie bovenstaand grafiek). Het eerste bosuilei van dit seizoen in het onderzoekgebied van de Vogelwerkgroep werd op 17 december gelegd in het Corversbos. De (landelijke) mediaan, de middelste datum van dit seizoen, lag op 17 februari 2019.

Net uit de kast gekomen takkeling en dat is een jonge niet vliegvlugge bosuil.

Ruud den Hartog

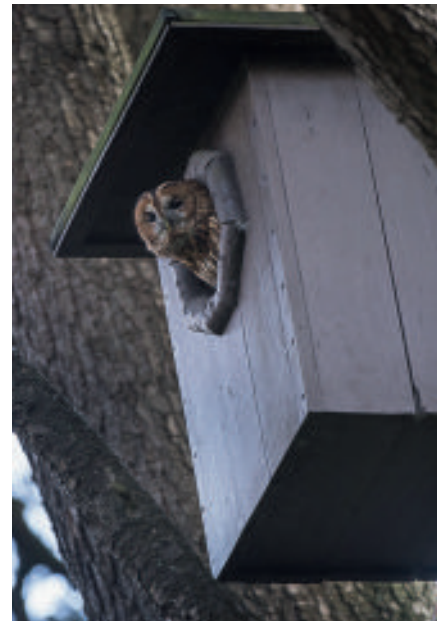
Ronald heeft nog een oproep gedaan, maar ook andere bosuilcontroleurs hadden nog nooit van een tweede legsel gehoord. Aan de andere kant worden er in de zomer nooit bosuilenkasten gecontroleerd. Tweede legfels kunnen dus gemist worden, maar dat zullen er niet veel zijn, want in deze tijd worden ook nooit bosuiltakkelingen gezien of gehoord. Henri Bouwmeester vond in 'Jungvogel, Eier und Nester der Vögel Europas, Nordafrikas und des mittleren Ostens' (Colin Harrison & Peter Castell, 2004) dat bosuilen altijd maar één broedsel hebben.

Aan de andere kant moeten we ons wel realiseren dat we in tijden leven van turbo-evolutie, aangestuurd door de

klimaatverandering, waarin nieuwe ontwikkelingen en aanpassingen op tot nu bekend gedrag kunnen ontstaan. Kijk naar de verhalen over mogelijke eerstejaars mezen die in augustus/september zouden nestelen.

Van uilen is bekend dat legselgrootte en timing van de leg 'voedselgestuurd' is. Omdat de bosuil bij uitstek muizeneters zijn zou dit tweede legsel heel goed te maken kunnen hebben met het extreem goede muizenjaar dat nu aan de gang is! Dat wordt ondersteunt door het feit dat bosuilen in dierentuinen, die geen moeite hoeven te doen om aan eten te komen, bijna jaarrond eieren leggen.

*Bosuil in nestkast
Jan van der Geld*

Met het verschijnen van deze veldgids zijn sporen, die vogels op allerlei wijzen achterlaten bijeengebracht. Voor degenen die zich nog nooit met deze materie hebben beziggehouden, zal er een wereld opengaan. Deze uitgave is geschikt voor twee doelgroepen vogelaars. De eerste groep zijn zij die tevreden zijn wanneer de vondsten ter plekke gedetermineerd kunnen worden en enkel dat feit voldoende vinden. De tweede groep zijn de plukkers en pluizers, die het boek hanteren als naslagwerk en die dieper op de materie willen ingaan of willen analyseren en/of plannen hebben voor onderzoek. Er is een gedragscode voor de gebruiker opgenomen. Van de belangrijkste leefgebieden van vogels in Europa worden foto's getoond. Een korte beschrijving van het gebruik, de

Vogelsporen

Vogels vinden en herkennen, ook al zie of hoor je ze niet

Dick A. Jonkers

samenstelling en de waarde voor de in deze gebieden levende vogels biedt aanvullende informatie. Vervolgens wordt aangegeven hoe men de vogels op naam kan brengen, die zich ergens hebben opgehouden.

Pootafdrukken worden beschreven en een determinatiesleutel is opgenomen. Nesttypen en rustplaatsen worden behandeld en hun leefgebieden worden geschetst. Sporen van bewerkt voedsel en hun gedrag eveneens. Daartussen bevinden zich ook door zoogdieren bewerkte dennenkegels. Fraai zijn de illustraties van o.a. gepredeerde en op natuurlijke wijze uitgekomen eieren. Een aantal soorten die braakballen produceren krijgen apart aandacht, evenals hun uitwerpselen.

Bijna een kwart van de inhoud wordt ingenomen door de aandacht voor de veren van bijna 240 vogelsoorten. Dit deel van de gids begint met een aantal diepgravende pagina's achtergrondinformatie. Hierna volgt het

determinatiedeel. Voornamelijk gaat het om in Europa in het wild voorkomende soorten, maar er zitten bijvoorbeeld ook invasieve soorten tussen. Wat mij opviel is, dat een soort als de grasparkiet ontbreekt. Elke pagina begint met de voornaamste verenkenmerken van de hand- en armpennen en de staart. Daarna volgt -en dat is interessant voor onderzoekers- een tabelletje met de ruimaanden, het aantal pennen en de lengte daarvan. Op de aansluitende pagina wordt het genieten van de gedetailleerde en schitterende tekeningen van veren per vogelsoort.

Brown, R., J. Ferguson, M. Lawrence & D. Lees, 2019. *Vogelsporen. Vogels vinden en herkennen, ook al zie of hoor je ze niet*. 352 bladzijden. Paperback. ISBN 978 90 2157 3038. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen. Prijs. € 25,00. Tweede geheel herziene druk.

Verrukt en beduusd

Ronald Hermsen

Verwondering, maar dan van de meewarige soort. Die overviel me onlangs. Eerst tijdens het lezen van *Benedenwereld*, Robert Macfarlane's meest recente boek. Later, toen ik met twee medevogelaars op velduilenjacht wilde gaan en zocht waar we een goede kans hadden om deze imposante vogel te zien.

Macfarlane schrijft: *"Het idee van het antropoceen [de naam voor het tijdperk dat gekenmerkt wordt door het handelen van de mens die de aarde wereldwijd vormgeeft, RH] slaat ons regelmatig met stomheid. Met zijn complexe structuur (...) stelt het antropoceen ons voor enorme uitdagingen (...). Het valt ons zwaar om over het antropoceen te praten, zelfs in het antropoceen. Het laat zich misschien het best voorstellen als een tijdperk van verlies – van soorten, gebieden en mensen – waarvoor we op zoek zijn naar een taal die ons verdriet uitdrukt of, lastiger te vinden, een taal die onze hoop verwoordt."*

"We leven", aldus Macfarlane, "in een tijdperk vol enorme, vaak angstaanjagende, wereldomspannende veranderingen, waarin de 'crisis' geen

almaar uitgestelde, toekomstige apocalyps is, maar iets wat zich voortdurend voordoet (...). De tijd is danig ontwricht en de ruimte ook." Dit weten we ook wel en een aantal van die veranderingen herkennen we in ons dagelijks leven: de heetste dit, de natste dat, code zus, code zo. Vanuit menselijk perspectief komen er inderdaad allerlei 'angstaanjagende' veranderingen op ons af, die wij voor een groot deel – en in een zeer korte periode – zelf hebben veroorzaakt. Mogelijk is er vanuit metaperspectief sprake van een naar evenwicht zoekend ecosysteem, maar ik ben geen bioloog of ecooloog. Daarom hou ik hier op. Speculaties zijn voer voor sceptici en cynici.

Om het concreter te maken. Ook vogelaars worden met de neus op de feiten gedrukt. Dat beseft ik dus weer – mijn tweede moment van meewarige verwondering – toen ik met mijn medevogelaars de velduil wilde zien. Dat kan wel, maar het valt niet mee, terwijl de velduil tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw nog een algemene broedvogel was. Recenter was 2014 een goed jaar in de Eempolder, toen hier na bijna 40 jaar(!) weer door de uil werd

*Velduil in de Eempolder (2017)
Hugo Weenen*

gebreed en ook in 2017 werden er meerdere vogels waargenomen en waren er broedgevallen (De Korhaan, nov. 2017). Sindsdien worden ze hier alleen nog waargenomen. Het aantal broedparen in Nederland schommelt meestal tussen de tien en dertig. Hij komt met name voor op de Waddeneilanden. Dus zeer geringe aantallen. De velduil als één van de kanaries in de kolenmijn.

Zelf had ik de velduil vorig jaar lang en prachtig in beeld in Yorkshire, Engeland. Dat was op Spurn Point, een landkomma ingesloten tussen de Noordzee en de rivier de Humber. Boven de Kilnsea Wetlands jaagden er twee. Op een gegeven moment vloog een van hen recht over me heen, amper twee meter boven mijn hoofd. Ik was verrukt en beduusd van die ongelooflijk gracieuze vlucht op lange vleugels en dat enorme, ronde hoofd, waaromheen een dichtgesnoerde capuchon leek te zitten, met daarin twee superalerte, vijfvergrote ogen met gele irissen, die steeds dichterbij kwamen. Alsof ik loensend een tunnel in keek. Ik ben even gaan zitten.

Resultaten van: Weidevogelbescherming in het Westelijke Eemgebied in 2018

Rapport bespreking

Dick A. Jonkers

Scholeksters

Wim Smeets

Kleine plevier

Paul Lodewijkx

De Vogelwerkgroep het Gooi e.o. heeft een lange historie op het gebied van weidevogelbescherming. Het startsein werd gegeven 1973 met het rapport 'Wenken voor de bescherming van vogels op weidegronden en hooilanden'. Het duurde echter nog tot 2003 voordat tot effectieve weidevogelbescherming werd overgegaan middels een goede samenwerking tussen boeren en vrijwilligers. Dit onder auspiciën van de 'Weidevogelbeschermingsgroep Westelijk Eemgebied'. Onafgebroken verschenen sindsdien de jaarlijkse rapportages. In het onderstaande wordt een aantal resultaten vermeld van de weidevogelbescherming in 2018. Op de website van de Vogelwerkgroep is het volledige verslag te raadplegen.

In de inleiding, die enkele bladzijden beslaat, wordt aangegeven dat weidevogels nog steeds in aantal afnemen, ondanks alle beschermingsmaatregelen. Dat mag dan landelijk het geval zijn, maar het geldt deels ook voor het besproken gebied. In de inleiding wordt aandacht besteed aan te nemen maatregelen en het systeem van het jaarlijks overleggen van een beheerplan met een 'zwaarder' beheer.

Verder wordt beschreven door wie de controle van de naleving wordt uitgevoerd. Ook het gebruik van 'sleepslangbescherming' bij het injecteren van vloeibare mest wordt beschreven. Door hiervan gebruik te maken worden nesten gespaard en niet besmeurd met vloeibare mest. De plas-dras gebieden zijn gemonitord. Zij zijn o.a. van belang voor pleisteraars, zoals witgatje, regenwulp en bokje. Een kleine plevier nestelde er op een kale plek. Er zijn 53 nesten per 100 ha aangetroffen op percelen met zwaar beheer. In terreinen met uitgesteld maaibeheer en plas-dras zijn 147 legsels per 100 ha aangetroffen! In percelen met plas-dras kwamen vijf keer meer vogels met jongen voor dan op vergelijkbare percelen zonder plas-dras. Uit een door de Wageningen Universiteit uitgevoerd onderzoek, onder meer in ons gebied, kwam interessante informatie. De vegetatiestructuur op percelen van de eerste categorie bleek geschikter voor foeragerende weidevogelkuikens, dan op die zonder plas-dras. Zie voor meer informatie:

<https://www.collectiefemaal.nl/images/Downloads/Greppel-plas-dras-voor-weidevogelkuikens-Tim-Visser.pdf>.

De activiteiten van de beschermers/ vrijwilligers (35) en deelnemende boeren (37) in het 650 ha grote gebied worden beschreven. De Kievit had een redelijk goed jaar met 265 nesten. Van de grutto waren er met 169 nesten duidelijk minder dan vorig jaar. De tureluur was met 92 nesten goed vertegenwoordigd. De scholekster was met 52 nesten redelijk constant.

Er is duidelijk sprake van een structurele verschuiving van nesten in het reguliere weiland naar plas-dras gebieden. De predatie was met 42 gevallen (17,9%) nog redelijk hoog. Van 39 gevallen is de predator onbekend. Er was een duidelijke aanwezigheid van vossen in de gebieden. Hiertegen zijn preventieve maatregelen genomen.

Literatuur

BIESHAAR, G. & G.-J. VAN LOENEN, 2019. Weidevogelbescherming in het Westelijke Eemgebied in 2018. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave 281, 12 blz.

foto 1, Ouder bosuil brengt muis bij twee jongen in de schuur, Hoorneboeg 2012

Uilen op de Hoorneboeg

Gerard Mijnhout

De foto's in dit artikel zijn genomen door de auteur

De Hoorneboeg, ten zuiden van Hilversum, is al meer dan 40 jaar het territorium van een paartje bosuilen. Man en vrouw uil blijven hun leven lang in hetzelfde gebied. Sterft er één dan wordt de lege plaats al gauw opgevuld door een rondzwervende vrijgezel. Ze kennen het gebied door en door en weten zo ongeacht regen, sneeuw en vorst, altijd wel een prooi (zoals muizen, vogels, kevers, jonge konijnen) te vinden om te overleven. In hun territorium brengen zij normaliter jaar in jaar uit hun jongen groot, die eind van de zomer het broedgebied verlaten. (foto 1)

Kerkuilen hebben een veel mindere paarbinding en zwerven veel meer door Nederland om te blijven waar voldoende voedsel (muizen) is, broedmogelijkheden zijn en een partner te vinden is om een broedpaar te vormen. Een enkele keer verkoos een paartje kerkuilen de Hoorneboeg als broedlocatie. In de afgelopen 40 jaar gebeurde dit in 1996, 2003 en 2017. In 1996 bleek aan de hand van een geringde vogel (Vogeltrekstation Arnhem), een van de ouders het jaar daarvoor in Noord-Brabant als jong uit het ei te zijn gekomen. In 2017 had een van de ouders als jong in 2016 een ring om gekregen in een nest vlak bij Dordrecht.

De nestkast waar de bosuilen nagenoeg elk jaar hebben gebroed, is eind 2017 uit de schuur bij het tuinhuis verwijderd. Elders op het terrein heb ik gelijk een nieuwe broedmogelijkheid gecreëerd. Door middel van een USB-cameraatje kon ik op een relatief korte afstand via een laptop regelmatig in de kast gluren. Deze potentiële broedplaats bleef in 2018 helaas onbewoond. Waarschijnlijk heeft de bosuil toen net buiten het terrein gebroed.

Op 24 maart 2019 was ik in het gebied en besloot, omdat ik geen laptop bij mij had, meteen maar in de kast te kijken. Ik was enorm verrast toen bij het openmaken van de kast, een volwassen kerkuil mij aankeek. Ik heb haar eruit gepakt en ook deze uil bleek geringd te zijn. Na het aflezen van de ring heb ik de kerkuil (foto 2) probleemloos weer in de nestkast teruggezet waarna de rust terugkeerde.

Deze uil is in 2018 als jong geringd in Hardinxveld-Giessendam, net boven de Biesbosch.

Op 28 maart wachtte ik rond zonsopgang tot de uil de kast zou verlaten zodat ik ongemerkt de USB-camera kon vervangen voor een mini-infraroodcameraatje aangesloten op een televisie. De uil was gevlogen en ik weer naar de kast. Daar bleek nog een kerkuil in te zitten, die verschrikt wegvloog. Vervolgens heb ik de camera vervangen. Overdag zag ik geen uil meer in de kast zitten maar aan de hand van de ligging van braakballen kon ik constateren dat er elke nacht wel bezoek was. De volgende stap op 6 april was het vervangen van deze eenvoudige camera voor een beter

foto2, Kerkuil

exemplaar en de eenvoudig te verplaatsen naar de andere kant van de nestkast zodat elke hoek goed in beeld was. Ook heb ik een recorder geplaatst met beeldscherm. Met deze nieuwe opstelling kon ik terugkijken wat er plaatsvond in de nachtelijke uren. Aan de hand van de gedragingen zag het ernaar uit dat we opnieuw een kerkuilbroedsel konden verwachten (foto 3).

foto 3, inspectie kast door man kerkuil

foto 4, 7 mei het eerste ei

foto 5, 28 mei 9 eieren

foto 6, familieportret op 27 juni

foto 7, 8, 9, het ringen door Daan Buitenhuis op 17 juli, met Hoorneboegse belangstellenden

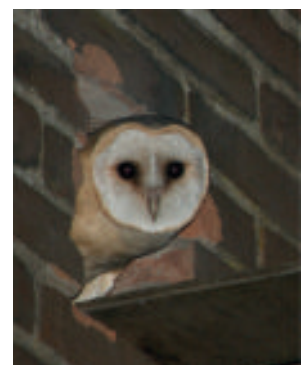
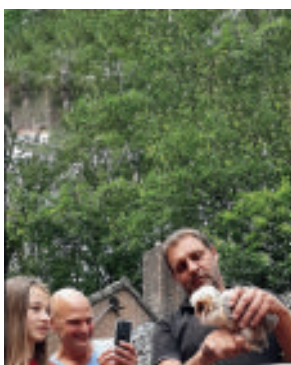

foto 10, juveniele kerkuil nr. 2 op plank

Ik heb van de waarnemingen van dit broedsel een logboek bijgehouden waarvan hieronder enkele fragmenten.

- 7 mei:** Na zo'n 12 dagen muizen voeren aan het vrouwtje en paren, paren en nog eens paren. Daarbij ook nog eens ruzie met de plaatselijke bosuil en dan eindelijk 's middags: het EERSTE EI!! (foto 4).
- 9 mei:** Het TWEEDE EI!! Ik denk eind van de middag. Man zit pontificaal voor de camera.
- 12 mei:** Gewoon door broeden. En doorgaan met broeden, gevoerd worden en paren. Met als resultaat voor de vroege zondagmorgen: het DERDE EI! 's Middags geconstateerd: het VIERDE EI.
- 14 mei:**
- 17 mei:** 15.07 Net gelegd: het VIJFDE EI.
- 20 mei:** Vruchtbare grond op de Hoorneboeg want vanmiddag is het ZESDE EI gelegd!
- 23 mei:** En toen lagen er ZEVEN EIEREN!
- 25 mei:** 's Avonds: EI ACHT! Bovengemiddeld aantal, chapeau!
- 28 mei:** Een dezer dagen echt waar: EI NEGEN!!! (foto 5).
- 7 juni:** En dan: 1e JONG UIT EI (na 28-30 dagen broeden)!
- 16 juni:** Ondertussen zijn er 4 jongen. Vanaf vandaag zit pa uil niet meer overdag in de nestkast maar verblijft hij elders in de buurt.
- 20 juni:** Zo ligt er niks rechtsachter in de hoek, en zo twee halve eidoppen. Welkom jong 6 !!!
- 27 juni:** Tja, op het fraaie familieportret staan: 2 ongeboren kinderen, 1 verdwenen kind, 4 lieve koters en 1 'etterbak' die zijn dode broertje of zusje opvreet. (foto 6)
- 6 juli:** Eten, bakkeleien en groot worden: net kinderen.
- 9 juli:** Alles gaat goed behalve voor die levende muis in de kast. Later niet meer gezien, wellicht opgepeuzeld.
- 14 juli:** En vanaf vandaag zit moeders niet meer in de nestkast.
- 17 juli:** Vandaag zijn alle 5 de jongen geringd door Daan Buitenhuis in aanwezigheid van heel wat Hoorneboegse belangstellenden.
- 25 juli:** En ze zitten nog allemaal in de kast, alive and kicking.
- 20 augustus:** Het kleinste (jongste) gezinslid gaat nog niet op pad. De rest vliegt na zonsondergang het bos in maar komt 's morgens vroeg weer terug. Deze uil op foto 10 staat op het punt te gaan vliegen.
- 26 augustus:** De jongen en ouders zijn dicht in de buurt maar ook de bosuil met uitgevlogen kroost is dichtbij.
- 2 september:** En dit is dan de laatste dag dat er een jong overdag in de kast zit. De jongen gaan de wijde wereld in en zullen nog heel wat tegenkomen en meemaken. Zoals de bosuilen, al direct in hun buurt en waar ook de kerkuil prooi kan zijn van auto's of treinen die niet meegeven. Bij regen, sneeuw of wind is het moeilijk muizen jagen en vergeet de ziektes niet en wat al dies meer zij. Maar als ze dit allemaal overleefd hebben zal er een avond aanbreken met een mooie ondergaande zon en volle maan waaraan een ontluikende liefde weer voor een nieuwe cyclus van de kerkuil ten grondslag ligt..

Wordt vervolgd?

Vogeltreffers

van Yvette Kusters

Reizen naar Afrika en fotograferen van wilde dieren zijn mijn favoriete combinatie. Sinds ik vorig jaar de vogelherkenningscursus heb gevolgd, ben ik ook in de ban geraakt van Nederlandse vogels. Graag ga ik met mijn camera en een vriendin op pad of een dagje zitten in een schuilhut. Dit jaar stond een nadere studie van o.a. roofvogels en uilen op het lijstje, vandaar mijn keuze van deze foto's. Foto's bewerken doe ik, behalve wat bijsnijden, niet. Het plaatje moet voor mij meteen goed zijn.

Ik ben er even niet..., buizerd, tijdens mijn eerste ontmoeting met roofvogels in Schaijk (N.B.), juli 2018

Overdracht bosmuis aan jonge kerkuil (links), Diessen (N.B.), augustus 2019

Steenuil neemt een douche, Diessen (N.B.), augustus 2019

Volwassen kerkuil in vlucht, Diessen (N.B.), augustus 2019

Jonge sperwer (vr.) weerspiegeld in het water, Nistelrode (N.B.), september 2019

Buizerd, Huizen (N.H.), april 2019

Badderende sperwer, Nistelrode, september 2019

Het voorkomen van de graspieper in de westelijke Eempolders een update

Jan Mooij

Bij weidevogels denken we vooral aan de steltlopers die daar broeden. Er zijn echter ook een paar zangvogels die vooral voorkomen in open terrein, zoals weidegebieden. Een daarvan is de graspieper. In 2006 is al eens een verhaal gewijd aan deze soort. Het lijkt daarom tijd om de ontwikkelingen sinds dat jaar te bekijken. Uit figuur 1 blijkt dat de aantallen waargenomen graspiepers van telling tot telling sterk kunnen variëren. Dit is met name het geval in het voor- en najaar, als er groepen trekvogels uit Scandinavië in de polders foerageren.

Verder suggereert deze figuur een afname van de aantallen, die duidelijker blijkt uit figuur 2. Daar worden de totale aantallen per jaar aangegeven. In figuur 1 worden de resultaten van de Oostermeent pas vanaf 1984 meegenomen (toen de tellingen daar begonnen). Omdat er relatief veel graspiepers in de Oostermeent geteld worden zou het meenemen van dit gebied tot een onderschatting van de afname leiden. Zowel voor de telgebieden Noord en Zuid vanaf 1973 als voor alle telgebieden vanaf 1984 namen de totale aantallen gemiddeld met ongeveer twee procent per jaar af. De presentie is overigens ongeveer gelijk gebleven. Nog steeds worden bij bijna elke telling graspiepers waargenomen. Als we kijken naar de verdeling over het jaar zien we twee pieken die overeenkomen met de trektijden. Het valt op dat de piek in het voorjaar even hoog is gebleven, maar wel veel smaller is geworden. In het najaar lijkt sprake van een forse afname. Dit komt vooral, omdat in die periode grote groepen minder talrijk lijken te zijn geworden.

De broedtijd van de graspieper is van maart tot juni. Tot en met april zijn er veel doortrekkende graspiepers op weg naar Scandinavië, dus die periode is niet bruikbaar om de grootte van de broedpopulatie te schatten. Daarom is in figuur 4 het gemiddelde aantal waargenomen graspiepers in mei en juni

uitgezet. Omdat het toevoegen van de Oostermeent een sterke invloed zou hebben zijn alleen de resultaten voor het oorspronkelijke telgebied, dus de telgebieden Noord en Zuid, meegenomen. We zien dat er tot het jaar 2000 een duidelijke afname is. Daarna wisselen de aantallen sterk, maar er lijkt geen trend

Graspieper

Paul van der Poel

aanwezig. Dit komt overeen met de landelijke trend van het BMP van Sovon. De landelijke ontwikkeling is zodanig dat de graspieper als gevoelig is opgenomen in de Rode Lijst van broedvogels.

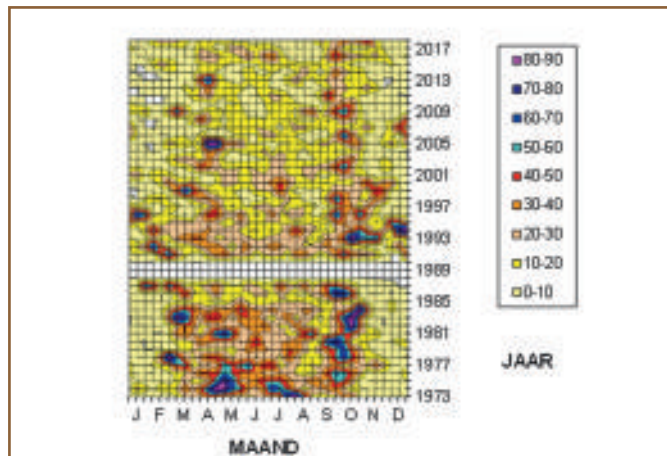
De aantallen in de winter variëren sterk. Er lijkt geen trend aanwezig. Uit de cijfers van het PTT-project blijkt dat dit ook landelijk het geval is.

Zoals bekend was de zomer van 2018 erg

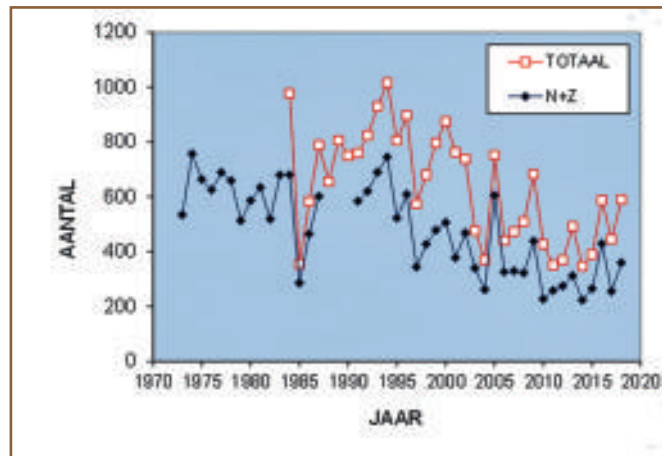
droog. Bij de grutto, de scholekster en de tureluur leidde dit tot een eerder vertrek en bij de Kievit tot veel lagere aantallen vanaf half juni. Figuur 5 laat zien dat het effect bij de graspieper kleiner is. De aantallen liggen wel wat lager dan het gemiddelde van de jaren ervoor. Na een dip in de eerste helft van juli komen de aantallen weer op het normale niveau.

Zowel de Kievit als de graspieper eten

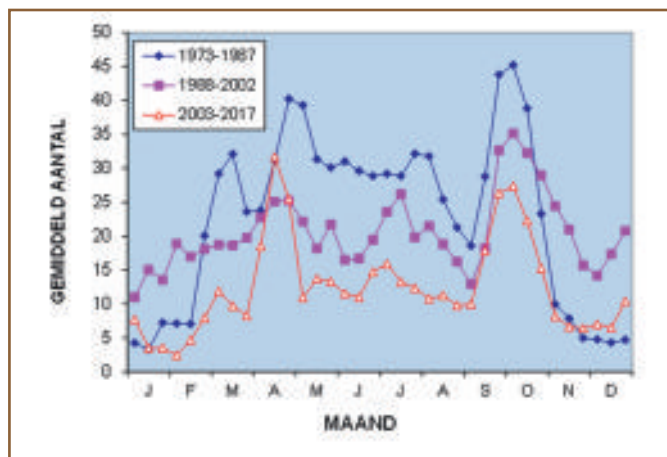
vooral dierlijk voedsel. Bij de Kievit zijn regenwormen een belangrijk deel van het menu, voor graspiepers zijn die waarschijnlijk te groot. Door de droogte blijven regenwormen diep in de grond en zijn dus niet beschikbaar voor de vogels. Dat kan verklaren waarom graspiepers minder gevoelig zijn voor droogte dan Kieviten.

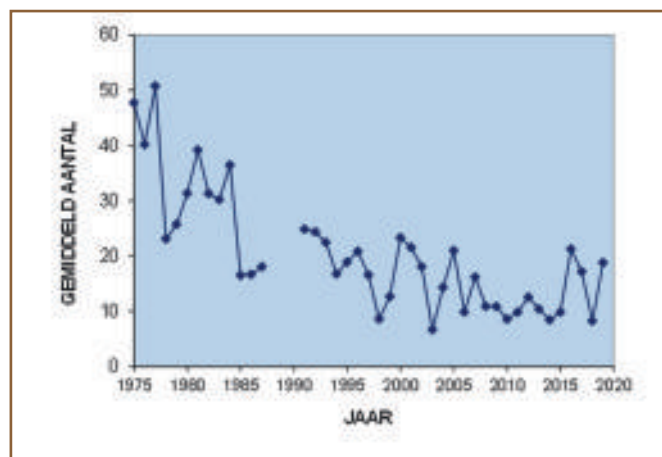
Figuur 1. Samenvatting van alle telresultaten voor de graspieper in de telgebieden Noord en Zuid.

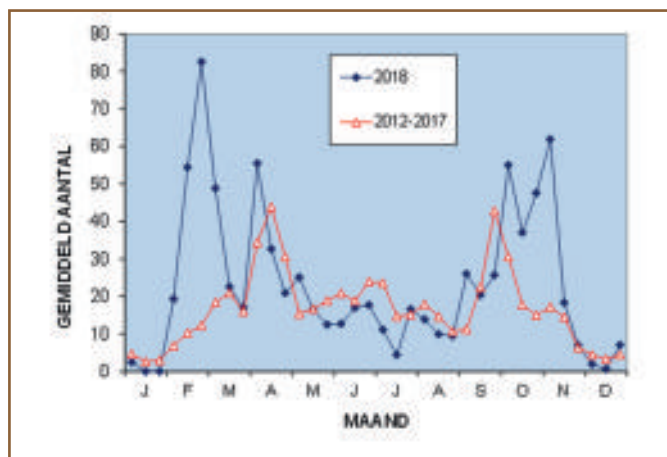
Figuur 2. Totaal aantal getelde graspiepers per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de rode lijn de totale aantallen.

Figuur 3. Gemiddeld aantal graspiepers per decade voor drie periodes van vijftien jaar voor de telgebieden Noord en Zuid.

Figuur 4. Gemiddeld aantal graspiepers per jaar in de periode mei en juni voor de telgebieden Noord en Zuid.

Figuur 5. Gemiddeld aantal graspiepers in de loop van het jaar 2018 vergeleken met het gemiddelde van 2012 t/m 2017.

Literatuur

- Jonkers, D.A., Kole R.A. & Taapken, J. (red.), 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. VWG het Gooi en Omstreken, Hilversum.
- Beintema A., Moedt, O. & Ellinger, D., 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt en Co, Haarlem.
- Mooij, J., 2006. Het voorkomen van de graspieper in de Eempolders. De Korhaan 40(5): 124-125.
- Mooij, J., 2019. Het effect van een droge zomer op weidevogels in de Eempolders. De Korhaan 53(1): 27-29.

Resultaten van tellingen van oeverzwaluwkolonies in 2019 tussen Vecht en Eem

Dick A. Jonkers

Dit jaar is het drie decennia geleden dat begonnen is met het jaarlijks inventariseren van de vestigingen van oeverzwaluwkolonies in het onderzoekgebied van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. De soort broedt in ons gebied al minstens sinds 1905. In het tijdschrift *De Levende Natuur* (DLN 10: 97-98) wordt beschreven dat er in dat jaar een kolonie aanwezig was in de Hilversumse Meent, die toen nog onbebouwd was.

Onderhoud

De oude nestgangen in de kolonies zijn in februari en maart gereinigd met behulp van een grondboor. Daarna zijn de gaten gevuld met nieuwe aarde en is de wand glad afgestroken. Vrijwilligers van de Vogelwerkgroep, Nardinclant Landschapsbeheer en van het Goois Natuurreservaat boden daarbij hulp. Bij het Raboes is de wand, net als in andere jaren, machinaal afgeschraapt.

Voorjaartrek

Op 28 februari werd in een uiterwaard aan de Lek bij Everdingen door een betrouwbare waarnemer al een oeverzwaluw gesignaleerd. 'Eén zwaluw maakt nog geen zomer' luidt een gezegde. Er zijn geen aanwijzingen dat er zich in de winterkwartieren en onderweg tijdens de terugkeer naar hun broedgebieden

Locatie en gemeente	Aantal nesten in 2019 (2018)	wand
CITO Horstermeer (Ned. den Berg)	167 (141)	grondstort
Oostdijk (Naarden)	13 (75)	kunstwand
Kiefkampen (Naarden)	0 (86)	zandwand
Golfbaan Naarderbos	3 (0)	zandwand
Zanderij Crailo (Hilversum)	33 (60)	kunstwand
RWZI en Wolfskamer (Huizen)	91 (44)	kunstwand
Groeve Oostermeent (Blaricum)	48 (77)	zandwand
Stichtseweg (Blaricum)	0 (4)	kleiwand
Raboes (Eemnes)	120 (0)	
Totaal	475 (487)	

Figuur 1. Oeverzwaluwkolonies tussen Vecht en Eem in 2019

ernstige incidenten hebben voorgedaan.

Weersituatie in de het broedgebied

In de periode waarin de oeverzwaluwen aanwezig waren was het in april zeer zonnig en vrij droog. De maand mei was koel en vrij zonnig en juni kenmerkte zich

in door extreme warmte. Het was nat en zeer zonnig. Juni was de warmste maand sinds 1901. Juli begon met een koude eerste helft, de rest van de maand was het extreem warm. Eind augustus deed zich weer een hittegolf voor, de tweede van deze zomer. Op de bezetting van de kolonies heeft dit geen invloed gehad.

Linker jong met teek (*Pholeoixodes lividis*), rechter met voer (libel)

Ruud den Hartog

Kolonies en broedresultaat

Door werkzaamheden ging al vroeg in het seizoen bij nieuwbouwwoningen in Nederhorst den Berg een kleine kolonie in aanbouw verloren. Dat was ook westelijk van Muiden het geval.

Er waren zeven kolonies die broedsucces hadden. In totaal waren daarin 475 nestgangen bewoond tegen 487 in 2018. Een kleine achteruitgang, niet vergelijkbaar met die van 2017, toen de stand afnam met 71 paren. Ondanks dit kleine verlies steeg het aantal broedparen in vier kolonies.

Vier jongen in opening, enkele met teken

Ruud den Hartog

Vangplek	nesten	Aantallen		
		gevangen	nieuw geringd	terugvangst
CITO Horstermeer (Ned. den Berg)	167	220	167	53
Oostdijk (Naarden)	13	1	0	1
RWZI bij Wolfskamer (Huizen)	91	147	113	34
Groeve Oostermeent (Blaricum)	48	102	92	10
Zanderij Crailo (Hilversum)	33	22	17	5
Raboos (Eemnes)	120	179	172	7
Totaal	472	671	561	110

Figuur 2. Oeverwaluwkolonies in de regio en aantal geringde exemplaren

CITO Horstermeer (Nederhorst den Berg)

Het is elke keer weer een verrassing wat deze locatie gaat opleveren vanwege de werkzaamheden op het terrein. De eigenaar van het bedrijf, waar ook grondoverslag plaatsvindt, ontziet de oeverwaluwen op de plek waar ze broeden en probeert zoveel mogelijk overlast voor hen te voorkomen. Het uiteindelijke resultaat kwam uit op 167 nesten, iets meer dan in 2018. In 2017 waren dat er maar liefst 280!

Oostdijk (Naarden)

De kolonie had een zeer matig resultaat met slechts dertien broedparen. Dat is bijna een zesde van het aantal van vorig jaar. Bij een tussentijdse controle bleek dat de begroeiing van het voorterrein van deze locatie toch alweer te snel was opgeschoten hetgeen de

aanvlieg mogelijkheden belemmerde. In komende jaren zal op deze plek begin mei het gewas worden verwijderd.

Zanderij Crailo (Hilversum)

De kunstwand had net als in het vorige jaar door sterke uitdroging van het zand last van voortijdige instortingen, waardoor een neergaande lijn is ontstaan van 82 nesten met broedsucces in 2017, en 60 in 2017 naar 33 in dit jaar.

RWZI (Huizen)

Hier werd het aantal broedparen iets meer dan verdubbeld en kwam uit op 91, waardoor dit ongeveer op het niveau kwam van 2017, toen zich 82 paren vestigden.

Golfbaan Naarderbos (Naarden)

Klein maar fijn. Dat kan gezegd worden van deze wand met bescheiden afmetingen, waar drie paren tot broeden

kwamen. In 2020 zal extra beheer worden uitgevoerd om deze wand wat aantrekkelijker te maken.

Groeve Oostermeent (Blaricum)

In de groeve werd alleen in de meest westelijke wand genesteld. In het iets oostelijk daarvan liggende wandje werd wel gegraven op vier plekken, maar na enkele decimeters gaven de oeverwaluwen hier hun pogingen op.

Raboos (Eemnes)

Aan het ontbreken van slijtagesporen bij nestgangen die in april nog bewoond waren, was in juni te zien dat die niet meer waren bewoond. Er waren in een ander deel van de wand wel nestgangen gegraven, waardoor plaatselijk een hogere dichtheid optrad. Het bikkelhard worden van de wand door uitdroging was verantwoordelijk voor de verplaatsing naar de nieuwe plekken. Minimaal 120 paren zagen, ondanks de droogte, kans om in het Raboos met succes een nestgang te graven die geschikt was om er jongen in groot te brengen.

Wanden zonder bewoning

Kiefkampen (Naarden)

Helaas was de zandwand bij de Kiefkampen dit jaar onbewoond. De laatste jaren is die wand redelijk bezet geweest. Vroeg in het voorjaar is de wand nog met hulp van het Dineke Sluijters Vogelfonds in orde gemaakt. Wel werden er in april kleine groepjes bij de wand gezien. De oorzaak voor hun afwezigheid is onbekend.

Hilversumse Bovenmeent (Hilversum)

De wand lag er in het voorjaar goed bij en er waren dertig nestgangen gegraven. Toch kwamen de overtjes hier niet tot broeden. Ditmaal niet alleen door

Kolonie De Kiefkampen Naarden met schuilhut
Ruud den Hartog

Figuur 3. Aantal terugvangsten in de Groeve Oostermeent van al eerder geringde oeverwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Groeve Oostermeent		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie					2	4
Cito Horstermeer (N. den Berg)				1		
Oostdijk (Naarden)					2	
Heembeton (Lelystad)				1		

Figuur 4. Aantal terugvangsten bij de Oostdijk van al eerder geringde oeverwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Oostdijk Naarden		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie					1	

Figuur 5. Aantal terugvangsten bij Cito Horstermeer van al eerder geringde oeverwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Cito Horstermeer (N. den Berg)		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie		1	1	2	21	14
Groeve Oostermeent (Blaricum)					2	
Utrecht					1	
Heembeton (Lelystad)						1
Kiefkampen (Naarden)		1				
RWZI (Huizen)				1		
Zanderij Crailo (Hilversum)						1
Haarrijnse Plas (Utrecht)			1	4	1	
Almere						1

Figuur 6. Aantal terugvangsten bij de RWZI (Huizen) van al eerder geringde oeverwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
RWZI Huizen		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie				1	3	6
Groeve Oostermeent (Blaricum)				2		3
Raboes (Eemnes)			1			
Oostdijk (Naarden)					3	
Ooievaarsplas (Lelystad)					2	
Kiefkampen (Naarden)			1	1		
Rohel Skarsterlân (Friesland)					2	
Haarrijnse Plas (Utrecht)						1
Almere			1	1	3	
Cito Horstermeer (N. den Berg)	2014-1			1	1	

Figuur 7. Aantal terugvangsten van in de Zanderij Crailo (Hilversum) al eerder geringde oeverwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Zanderij Crailo		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie			1		1	
Cito Horstermeer			1			
RWZI Huizen					1	
Haarrijnse Plas			1	1		

Figuur 8. Aantal terugvangsten van in het Raboes (Eemnes) al eerder geringde oeverwaluwen met herkomst en ringjaar

Gegevens uit:		aantal terugvangsten uit het ringjaar				
Raboes (Eemnes)		2015	2016	2017	2018	2019
Zelfde kolonie				1		
Groeve Oostermeent					2	1
Cito Horstermeer				1		
Oostdijk					1	
Kiefkampen (Naarden)					1	

overwoekering met opgeschoten kruiden, zoals in vorige jaren, maar ook door de activiteiten van een vos, die roet in het eten gooide.

RWZI (Hilversum)

In het derde jaar na de aanleg heeft er nog steeds geen bewoning plaatsgevonden van deze wand en ook nu weer waren er geen meldingen van oeverwaluwen die zich ophielden in de omgeving van de wand.

Ringonderzoek

Ongemerkt is er een jubileum aan ons voorbijgegaan. Vorig jaar was het 50 jaar geleden dat begonnen werd met ringonderzoek bij oeverwaluwen in het werkgebied van de Vogelwerkgroep. Een publicatie van de onderzoekresultaten in deze halve eeuw zou overwogen kunnen worden.

Vangsten

In totaal zijn 671 oeverwaluwen gevangen; iets meer dan 80% was nog niet geringd (figuur 1). Net als in voorgaande jaren zaten daar oeverwaluwen tussen die al eerder elders of in dezelfde kolonie waren voorzien van een ring. Trouw aan de kolonie is soms vastgesteld bij exemplaren die zich na hun overwintering vestigden in de geboortekolonie. Ook kwam voor dat in 2019 -dus dit jaar- een in een andere kolonie geringd exemplaar terug werd gevangen.

Parasietenonderzoek

Alle gevangen oeverwaluwen zijn onderzocht op de aanwezigheid van parasieten. Die zijn mondjasmaat aangetroffen. Het betrof teken en veerluizen. De teken bevonden zich meestal rond de ogen, de veerluizen tussen de vleugelveren. Voor zover mogelijk zijn deze parasieten altijd verwijderd. De teken overwinteren in de oude nesten van oeverwaluwen en worden bij het uitboren van de oude gebruikte nesten gelijk verwijderd. Een lage predatiedruk kan hierdoor worden bewerkstelligd. In Finland is vastgesteld dat 30% van de nestjongen in een kolonie besmet kunnen zijn door teken. Meer informatie over teken en oeverwaluwen is onder andere te vinden in een artikel van Carla van Linggen (2011).

Varia

- ▷ Op 21 maart werd door Frank Sikking een rugstreeppad aangetroffen in een nestgang van de kolonie in de Groeve Oostermeent.
- ▷ In een andere gang vond hij op dezelfde datum een rupsje, dat afkomstig leek te zijn van een nachtvlinder. Door mij is voor determinatie de hulp ingeroepen van het Natuurhistorisch Museum Naturalis in Leiden. De specialisten daar kwamen tot de conclusie dat het inderdaad de rups van een nachtvlinder was, de splinterstreep (*Naenia typica*). Het is een niet zo gewone soort, die verspreid voorkomt over het hele land. De rups foerageert 's nachts en verbergt zich overdag. Dat deed hij hier dus in het donker van een nestgang.
- ▷ Een bijzonder geval was de bezetting op 8 april 2019 van een nestgang van een oeverzwaluw door een winterkoning in de omgeving van Doesburg (mededeling Aloys Sanders, VWG Stad en Ambt Doesborgh).
- ▷ Rob Moolenbeek maakte melding van

het feit, dat in het Westelijk Havengebied van Amsterdam door stadsecoloog Martin Melchers werd geconstateerd, dat een oeverzwaluwenkolonie (ca. 100 nesten) volledig gepredeerd werd door een hermelijn.

Toestemming en hulp

Een coördinator is afhankelijk van terreineigenaren, die toestemming geven om het onderzoek in een gebied uit te mogen voeren. Cito, Natuurmonumenten, Goois Natuurreservaat, Rijkswaterstaat, Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Gerard Rigter gaven toestemming hun terrein te betreden.

Net als in voorgaande jaren boden vrijwilligers op allerlei manieren hulp. Dat zijn: Joop Croonen, Harry de Klein, Rob Moolenbeek, Mieke Pieren-Olijhoek, Engbert van Oort, Gerda en Wim Schaapherder, Gerard Rigter en Jan Siewertsen.

Ook een vrijwilligersgroep van het Goois Natuurreservaat o.l.v. Frank Sikking en de Werkgroep Landschapsbeheer

Nardinclant o.l.v. Jan Loggen leverden een bijdrage. Met zijn allen maakten zij het onderzoek tot een succes. Aan allen hartelijk dank!

Bronnen

- Alves, M.A. & D.M. Bryant, 1998. Brood parasitism in the sand martin, *Riparia riparia*: evidence for two parasitic strategies in a colonial passerine. *Animal Behaviour* 56(6): 1323-1331.
- Bauer, K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim, 1985. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 10(1): 352. Aula Verlag, Wiesbaden.
- Borgstede, F. & H. Cremers, 2013. Parasieten van de Huiszwaluw. *Het Vogeljaar* 61(4-5): 203-207.
- Jonkers, D.A. & E. van Oort, 2019. Het broedseizoen van oeverzwaluwen tussen Vecht en Eem in 2018. *De Korhaan* 53(1): 33-36.
- Van Lingen, C., 2011. Teken houden ook van vogels. *De Korhaan* 45(1): 14-15.

De leiding van het ringonderzoek in 2019 bij de oeverzwaluwen in de kolonies was in handen van Engbert van Oort, van wie ook de getoonde gegevens in dit artikel afkomstig zijn

Wat was er interessant in de vogelbladen?

Samengevat door Paul Keuning

Domphoorn jrg. 53(3) juni 2019

Natuur- en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden'. Het blad staat bol van de activiteiten, maar het echte vogelnieuws is beperkt tot een verslag hoe het de ooievaars verging in 2019. De ooievaarsopvang van Herwijnen bestaat dit jaar 40 jaar. Al tien jaar geleden is de doelstelling van fokstation veranderd in opvang voor hulpbehoevende ooievaars. Niet alle ooievaars zijn lief en aardig voor hun jongen en de ouders op het

gemeentehuis van Vianen hadden hun jongen zo toegetakeld dat ze niet meer te redden waren. Engbert van Oort van STORK ringde de drie jongen, die opgroeiden in het nest bij de Schaapskooi.

Dutch Birding jrg. 41(4) 2019

Tijdschrift over palearctische vogels. R.L. Flood & R v.d. Vliet 'Verschillen tussen en identificatie van de kleine pijlstormvogel en de ondersoort de Kaapverdische kleine stormvogel'. Deze ondersoort komt trouwens ook voor rond de Canarische

eilanden en is te herkennen aan meer contrast in de onderste staartveren en in de vleugels. Een groep van negen ornithologen o.l.v. Jens Hering heeft zich gestort op 'De broedpopulatie van de Afrikaanse bonte kwikstaart rond het Nassermeer in Egypte'. P. Stronach et al. deden 'Een eerste waarneming van de blauwe bisschop op Corvo, Azoren'. Frank Majoor volgde de in Nederland geringde nijlganzen, o.a. in het Vondelpark en een terugmelding uit Groot-Brittannië. Eveneens legde hij de broedgegevens van

de nijlgans vast. Felix Timmermann deed onderzoek naar broedende, goudgele nachtzwaluwen in de Westelijke Sahara (Marokko). Jari Korhonen wijst ons op een tot nu toe onderbelicht kenmerk van de sprinkhaanzanger in Z.W. Finland: een groot deel van die populatie heeft een zwarte snavel! En dan de tientallen bijzondere waarnemingen. Het is bijna niet mogelijk dat een monniksgier onopgemerkt ons land doorkruist, toch gebeurt ook dat. En er worden maar liefst vijf geheel nieuwe soorten voor ons land vermeld die uiteraard nog kritisch onderzocht worden: een schildraaf in Den Oever; M. Martens legde de sakervalk in Wieringen fraai vast; in juni zagen vogelaars een Indische kievit bij de Cocksdoorp en als vijfde een grijskopkievit op 27 juni in Workum. Over de grauwe fitis wordt nog volop gediscussieerd, want misschien was het wel 'gewoon' een groene fitis.

De roodsterblauwborst poseerde geduldig op een paaltje voor fotograaf Jaap Dijkhuizen, hier in onze Eempolders.

De Kieft jrg. 12(3) sept. 2019

Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek'. Fokje Blauw ontdekte bij Dagebüll aan de Duitse waddenkust een waar tureluurparadijs. Ed Staats doet verslag van de broedresultaten van de oeverzwaluwen.

Was 2018 wat minder, in 2019 wordt het aantal eerste broedsels van 2017 met 53 nesten meer dan geëvenaard. Weer een topjaar dus. Rein Beentjes, lid van de Werkgroep Roofvogels binnen de Zaanstreek neemt de voorlichting over de soorten uilen en roofvogels in zijn omgeving serieus. Hij kan er ook boeiend over vertellen in zijn artikel 'Wat vliegt er zoal door Assendelft?'

De Kruisbek jrg. 62(4) sept. 2019

Vogelwacht Utrecht. Bert van 't Holt laat zijn licht schijnen over de 'Bedreigde Utrechtse broedvogels'. Aan bod komt de grauwe klauwier die aan een voorzichtige comeback begonnen is met vijf broedgevallen op de voormalige vliegbasis Soesterberg.

Het aantal paapjes loopt gestaag terug: de laatst verschenen broedvogelatlas meldt nog twee bezette blokken in Utrecht. Ook de vooruitzichten voor de tapuit zijn verre van rooskleurig. Bram Rijksen schrijft een

inspirerend artikel over het schetsen van vogels, in navolging van Erik van Ommen en Elwin van der Kolk waar hij toevallig letterlijk een keer naast zat tijdens het maken van vogelschetsen. Al zijn je eerste pogingen alleen geschikt om er de kachel mee aan te maken, neem de tijd en ga rustig een paar uur in een hoekje met je schetsboek zitten en laat je niet ontmoedigen!

Limosa jrg. 92(1) 2019

Tijdschrift van de Nederlandse Ornithologische Unie en Sovon. Stef van Rijn en zijn zes co-auteurs proberen in het artikel 'Broedende Zeearenden in Nederland 2006-2018' de vraag te beantwoorden hoe de populatie van deze roofvogel na de verdrukking in de vorige eeuw, nu weer bezig is met een Europese opmars waar ook Nederland van profiteert. De afgenomen vervolging en de verminderde chemische verontreiniging dragen bij aan een Europese toename van minder dan 100 exemplaren in de zestiger jaren naar nu meer dan 5000 vogels. De aanwezigheid in Nederland als broedvogel vanaf 2006 is nog maar zeer recent. De populatieontwikkeling van broedende zeearenden in ons land loopt uitsluitend via in Nederland uit het ei gekropen jongen, dat betreft tot nu toe 35 geringde jonge zeearenden. Het zijn er meer wanneer we de niet geringde jongen erbij optellen. De flinke aantalsontwikkeling van de zeearend kwam later op gang dan bij andere roofvogels. Dirk Prop, die hier in september een interessante lezing over hield, was mede-onderzoeker bij het verzamelen van gegevens voor dit artikel. B. van de Brink & R. Klaasen schrijven het artikel 'Het opvetten van boerenzwaluwen voorafgaand aan de najaarstrek'.

De auteurs vingen in de periode half juli tot eind september boerenzwaluwen in de mistnetten bij hun slaapplaats in het riet, ten noorden van Elburg. Het 'kale' gewicht van een boerenzwaluw is gemiddeld 17,9 gram. Door onder andere het gewicht te noteren, wordt bepaald hoeveel vetreserve deze zwaluwen opbouwen voor ze afreizen naar Afrika. Het blijkt dat ze bijna nooit tot het uiterste gaan met opvetten. Onderweg zullen ze ook nog insecten moeten vangen omdat ze anders de Sahara niet over te kunnen vliegen. Er is in dit internationale onderzoek ook

aangetoond, dat er verschil is tussen het opvetten van mannetjes, vrouwtjes en jongen, waarbij de mannetjes de meeste reserves opslaan voor vertrek.

Het Vogeljaar jrg. 67(3) 2019

Tijdschrift voor vogelstudie en -bescherming. P. Waardenburg bestrijdt in zijn artikel 'Buizerds langs de snelweg' de misvatting dat deze slimme roofvogel rustig op een paaltje langs de snelweg zit te wachten totdat er een klein zoogdier wordt doodgereden. De kans dat dit in zijn onmiddellijke omgeving gebeurt is heel klein. De ondergrond in de randen langs de grote wegen bestaat vaak uit zand. Dit in tegenstelling tot het veen en de klei van het omringende boerenland. Zand is een goede voedingsbodem voor allerlei kruiden en zaaddragende grassen, waar de muizen weer goed in gedijen. Zo vinden de buizerds hun muizenprooi in bermen en ook in middenbermen van snelwegen. Dat laatste loopt niet altijd goed af voor de buizerd. R. Zanderink roept in 'Rostockse Raven' in herinnering hoe de herintroductie van de raaf vanuit Oost-Duitsland verliep in de jaren 70. Naast vervolging moesten er diverse hobbels worden genomen, waarvan het passeren van de douane wel de minste was. Er bestaan wel elf ondersoorten van de raaf. Hadden ze wel de goede ondersoort op het oog? En zonder onze huidige kennis van het DNA was het geslacht bepalen ook niet eenvoudig.

Een gelukje op de Marker Wadden: een ijseend met jongen

19 juli 2019

R.G. (Rob) Moolenbeek

Vooruitlopend op de VWG-excursie die op 25 augustus zou plaatsvinden had ik de gelegenheid om met wat vrienden naar de Marker Wadden te gaan. Nieuwe, in 2016 opgespoten eilanden, gelegen in het Markermeer. De eilanden worden beheerd door Natuurmonumenten en je kunt met een boot aanleggen op een van de eilanden. Het was 19 juli, een mooie zonnige dag. In een omgebouwde, oude vissersboot vertrokken we met vijf personen vanuit Enkhuizen. Na een stief kwartiertje varen legden we aan op het eiland waar je zelf een rondwandeling mag maken. Kaartjes gekocht en natuurlijk de vraag: "Is er nog iets leuks te zien?". Het antwoord was "ja", maar wat

het was mocht niet gezegd worden. Goed opletten dus. We zagen volop zwarte sterns, visdieven, kokmeeuwen, kluten en heel veel kuifeenden met jongen. Leuk was een geoorde fuut op een van de grotere plassen. Na verloop van 20 minuten kwamen we bij een knuppelpad leidend naar een vogelkijkhut. En...wat zwom daar op zo'n 15 meter van ons af? Een ijseend!! Zagen we het wel goed? Ja, een vrouwtje ijseend. En wat doken daar omheen, dodaarsjes? Nee, het waren 4 prachtige kleine jongen. Het was helaas een niet al te grote plas waar ze al duikend bij ons vandaan probeerden te komen. We zijn dan ook maar niet naar de vogelkijkhut gegaan en hebben de

Ijseend met jongen

Martin Stevens

oudervogel met jongen verder met rust gelaten. Terug bij het kantoortje van Natuurmonumenten hebben we onze waarneming gemeld en men vertelde dat de ijseend met jongen een dag daarvoor voor het eerst gezien was. We hebben hen aangeraden om de knuppelbrug met linten af te zetten, zodat de vogel met jongen wat meer rust zou krijgen. Of dat is gebeurd, is mij niet bekend. Of de vogels ook op 25 augustus nog zijn gezien? Ik weet het niet, we wachten op een verslag van die VWG-excursie. Dank aan Martin Stevens, die de mooie foto's van de ijseend met jongen heeft genomen en schipper Rob Slangen voor de behouden vaart!

in detail, het vrouwtje ijseend (zomer)

Martin Stevens

Zijn ooievaars een bedreiging voor weidevogels?

Arda van der Lee (STORK)⁽¹⁾

Afgelopen zomer ontstond er de nodige ophef rond het plan om in een woonwijk in Eemnes een paalnest voor ooievaars neer te zetten. In een artikel in De Gooi & Eemlander konden we lezen dat zowel een vertegenwoordiger van de Vogelwerkgroep als iemand van Vogelbescherming verkondigde dat ooievaars volop jonge weidevogels eten. Onze voorzitter heeft dit middels een brief aan de gemeente Eemnes gerectificeerd. Maar eens te meer blijkt dat ook vogelaars nog steeds in de veronderstelling verkeren dat ooievaars een grote bedreiging voor andere weidevogels zijn. Wij leggen graag uit waarom dit een misverstand is.

De ooievaar is een opportunist. Het dieet bestaat dan ook voor een belangrijk deel uit prooien die het meest aanwezig en/of makkelijk te krijgen zijn. Naar het foerageren en de voedselsamenstelling is in de loop van de jaren veel onderzoek gedaan (2). Het onderzoek naar de voedselsamenstelling is op verschillende manieren uitgevoerd: braakbalonderzoek, maagonderzoek bij overleden ooievaars en observeren via telescoop of camera. Tegenwoordig staan ons ook veel beelden van webcams bij ooievaarsnesten ter beschikking.

Foeragerende ooievaars

Ruud den Hartog

Braakballen

In Nederland en de landen direct om ons heen laten alle onderzoeken naar braakballen zien, dat ongewervelden veruit het overgrote deel van het voedsel uitmaken. Het zijn kevers, sprinkhanen en regenwormen die worden gegeten, zeker als de jongen klein zijn. Voor oudere jongen worden ook grotere prooien naar het nest gebracht, zoals muizen, mollen, amfibieën, vissen, vogels en tegenwoordig ook rivierkreeften. Toch blijven ook dan ongewervelden een groot deel van het menu uitmaken. In vochtige gebieden, op net gemaaid gras en recent geploegde akkers maken regenwormen soms meer dan 50% van de bemachtigde biomassa uit.

De ooievaar

Ruud den Hartog

Opvallend is, dat het aandeel vogels als prooi in alle onderzoeken erg laag of zelfs afwezig is. Als er al resten werden gevonden was dat vooral als uitgebraakte restanten in het nest en niet in braakballen, net als overblijfselen van grotere zoogdieren.

Predatie door weidevogels

Daarnaast is er geen wetenschappelijk onderzoek bekend, waaruit blijkt dat de ooievaar een predator is van (weide)vogels. Dit beeld wordt bevestigd door een onderzoek, dat in opdracht van Agrarisch Natuur Collectief Noordwest Overijssel in 2016 en 2017 is uitgevoerd in drie Overijsselse gebieden (3).

Het door Altenburg & Wymenga uitgevoerde onderzoek vond plaats in de gebieden Staphorsterveld, Tolhuislanden en Lierderbroek. De weidevogelvrijwilligers die erbij betrokken waren, hebben binnen het onderzoek het verloop van vele nesten gevolgd en camera's geplaatst bij 140 nesten. Aan de hand van deze beelden kon een mogelijke predator in beeld worden gebracht. In de drie onderzochte gebieden broeden ooievaars en die zoeken daar ook voedsel. Geen enkele keer bleek een ooievaar daar een weidevogelnest leeg te roven. Ook uit uitgebreid onderzoek in Polen (4) naar het voedingspatroon van ooievaars is niet naar voren gekomen, dat ooievaars (jonge) weidevogels als prooi kiezen. Dat is ook goed te verklaren door naar het foeragegedrag te kijken een ooievaar is geen jager en stapt rustig door de wei en pakt wat er voor zijn snavel komt. Snelle

prooien als jonge weidevogels en kikkers ontkomen makkelijk, zij zijn veel sneller dan deze luie voedselzoeker. Ooit een ooievaar door een weiland zien rennen?

Achteruitgang weidevogels

De oorzaak voor de achteruitgang van de weidevogels moet toch echt ergens

anders gezocht worden. De afname van bijvoorbeeld de grutto begon al in de jaren zestig van de vorige eeuw, toen de ooievaar in Nederland nagenoeg uitgestorven was. Enkele decennia later was onze nationale vogel, juist op plekken waar helemaal geen ooievaars voorkwamen, verdwenen. Dat neemt niet weg dat het, zeker gezien

het grote (internationale) belang van het gebied voor de grutto en andere weidevogels, niet verstandig is om extra nestpalen in Eemnes te plaatsen. Ooievaars zouden onrust en verstoring in de speciaal voor weidevogels ingerichte Eempolders kunnen veroorzaken door ook in de vochtige gebieden te komen foerageren.

Foeragerende ooievaars

Ruud den Hartog

Bronnen

- 1 http://www.ooievaars.eu/0130home_contact/default.html
- 2 <https://vwg-deijsselstreek.nl/activiteiten/werkgroep-ooievaarf>
- 3 www.collectiefnoordwestoverijssel.nl/wp-content/uploads/2018/01/Predatie-en-predatoren-bij-weidevogels-Noordwest-Overijssel.pdf
- 4 www.researchgate.net/publication/237325391_Food_composition_and_energy_demand_of_the_White_Stork_Ciconia_ciconia_breeding_population_Literature_survey_and_preliminary_results_from_Poland

Vogels kijken blijft verrassend

Paul Keuning

Kuifleeuwerik

Hans Hover

Vogels kijken is verrassend en ze komen ook als een verrassing. Ik heb 30 jaar lang gewerkt op een school op de Oostermeent in Huizen. In 1984 was de omgeving nog een woeste zandvlakte. De aanloophaven die vlak langs ons schoolgebouw liep,

moest nog gegraven worden en de meeste huizen waren nog niet gebouwd. Basisschool De Werkschuit torende als een slagschip boven deze vlakte uit. Hij was in zes maanden tijd uit de grond gestampt, compleet met schoolplein,

schooltuin en een ruime, zeshoekige zandbak.

Keek ik in het vroege voorjaar naar buiten, naar die zandbak, dan zat daar altijd een kwiek vogeltje met een kuifje. Ik was nog geen lid van de Vogelwerkgroep, maar een van de ouders maakte me erop attent dat dit een bijzondere vogel was: een kuifleeuwerik.

Als de kinderen naar buiten holden voor de pauze, dan vloog de leeuwerik een paar honderd meter verderop. Maar na de pauze, de kinderen aten hun tussendoortje en ik las voor uit Roald Dahl, hipte de kuifleeuwerik weer vrolijk rond. Deze liefhebber van de zaden van pionierskruiden vond dus blijkbaar zijn kostje in deze ogenschijnlijk lege omgeving.

Twee jaar later, toen de omgeving bestraat en de tuintjes begroeid raakten, was 'Kuifje' verdwenen.

Programma

Meer informatie en geactualiseerde informatie over excursies en lezingen is te vinden op de website. Voor sommige excursies en weekenden moet men zich melden, ook dat staat op de website aangegeven. Voor gewone excursies is aanmelden niet nodig. Als een excursie wordt afgelast of als er wijzigingen zijn dan staat dat uiterlijk de avond tevoren vóór 18.00 uur op de website.

Woensdag 13 november 2019:

Jaarbijeekomst Weidevogelgroep,
aanvang: 19.30 uur, gebouw De Schoter,
Wakkerendijk 66a te Eemnes.
Geïnteresseerden zijn van harte welkom
en het verplicht tot niets. Meld je s.v.p. via
email aan (g.bieshaar1@kpnplanet.nl).

Donderdag 14 November 2019:

Fotowerkgroep,
lezing door Roelof Molenaar over hoe hij
projectmatig vogelfoto's maakt en
beelden van leden van de Fotowerkgroep
met als thema "actie"! Roelof heeft
recentelijk de eerste prijs gewonnen in de
Roots fotowedstrijd en nu ook een prijs in
de Swiss Ornithological Institute's photo
competition 2019. In zijn lezing zal Roelof
uitleggen hoe hij dit soort foto's maakt.
Aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.
Infoschuur GNR.

Donderdag 21 november 2019:

Roofvogelwerkgroep en Vogelringstation,
lezingen door Hanneke Sevink over de
roofvogelstand en Harry de Rooij/Rudy
Schippers over de vangresultaten en de
geolocators bij kleine karekieten.
Aanvang: 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.
Locatie: Infoschuur GNR.

Vrijdag 22 november 2019:

**Buitenlandreis: reünie 2019 en
bestemming 2020,**
aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.
Infoschuur GNR.

Zondag 24 november 2019:

Soesterduinen,
excursie o.l.v. Irma Hornsveld en Hedwig
Schoorlemmer. Vertrektijd: 8.00 uur vanaf
LET OP: NS station Baarn.

Zondag 1 december 2019:

Bikbergen,
excursie o.l.v. Poul Hulzink en Huub
Casander. Vertrektijd: 8.00 uur vanaf
parkeerplaats bij restaurant de Goede
Gooier, Crailoseweg 151 Blaricum (N527).
Deze excursie is bijzonder geschikt voor

leden die zojuist de cursus
Vogelherkenning hebben afgesloten.

Woensdag 4 december 2019:

Fotografiegroep: alles behalve vogels.
Aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.
Infoschuur GNR.

Zaterdag 7 december 2019:

**Jaarbijeekomst werkgroep
Broedvogelinventarisaties,** aanvang
20.00 uur, zaal open 19.30 uur. Infoschuur
GNR.

Donderdag 12 december 2019:

**lezing Werkgroep
Weidevogelnestbescherming,**
lezing door Gert Bieshaar en Ger-Jan van
Loenen, aanvang 20.00 uur, zaal open
19.30 uur. Infoschuur GNR.

Zondag 15 december 2019:

Gaasterland,
excursie o.l.v. Wouter Rohde. Vertrektijd:
7.30 uur vanaf NS station Bussum Zuid.

Woensdag 1 januari 2020:

Nieuwjaarswandeling Hilverbeek,
excursie o.l.v. Wouter Rohde. Voor plaats
en aanvang raadpleeg de website.

Zondag 5 januari 2020:

Brouwersdam,
excursie o.l.v. Wouter Rohde. Vertrektijd:
7.30 uur vanaf NS station Bussum Zuid.

Donderdag 9 januari 2020:

Nieuwjaarsreceptie,
aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.
Infoschuur GNR.

Zondag 9 februari 2020:

Genzen in Zuid-Holland,
excursie o.l.v. Wouter Rohde. Vertrektijd:
7.30 uur vanaf NS station Bussum Zuid.

Donderdag 20 februari 2020:

Lezing, onderwerp volgt.
Aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.
Infoschuur GNR.

Zondag 23 februari 2020:

Nijkerkernauw en Arkemheen,
excursie o.l.v. Antje van Slooten en Irma
Hornsveld. Aanvang: 8.30 uur vanaf NS
station Bussum Zuid.

Zondag 15 maart 2020:

Landje van Geijssel en Waverveen,
excursie o.l.v. Antje van Slooten en Irma
Hornsveld. Vertrektijd: 8.00 uur vanaf NS
station Bussum Zuid.

Donderdag 19 maart 2020:

Algemene Ledenvergadering, na de pauze
een lezing, aanvang 20.00 uur, zaal open
19.30 uur. Infoschuur GNR.

Zondag 22 maart 2020:

De Stulp,
excursie o.l.v. Piet Spoorenberg en Joke
van Velsen. Vertrektijd: 7.30 uur. Locatie:
dagcamping de Kuil van Drakensteyn.

Vrijdag 3 t/m zondag 5 april 2020

Voorjaarsweekend Schouwen

Zaterdag 11 april 2020:

Vogelzang,
excursie o.l.v. Wouter Rohde. Aanvang:
5.30 uur. Locatie: parkeerplaats Oude
Meentweg voorbij de beeldentuin.

Maandag 13 april 2020:

Einde Gooi,
excursie o.l.v. Irma Hornsveld en Han
Westendorp. Vertrektijd: 8.00 uur vanaf
parkeerplaats naast het restaurant op de
Noodweg. Een excursie die zeer geschikt is
voor wie recent de cursus heeft gedaan.

Vrijdag 5 juni 2020:

2de voorjaarsweekend Farne Islands.

Vrijdag 2 t/m 4 oktober 2020:

Najaarsweekend Ameland.

Informatie

WIJZIGINGEN LEDENREGISTER

Selectie van 01-08-2019 t/m 25-10-2019

Nieuwe leden	aantal: 32
Geroyeerde leden	aantal: 1
Opgezegde leden	aantal: 1
Overleden leden	aantal: 0
Nieuwe en weer vervallen leden	aantal: 1

In verband met de wetgeving in het kader van de privacybescherming worden alleen totalen opgenomen.

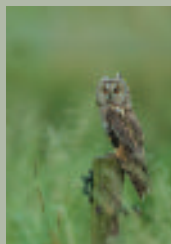
INLEVEREN KOPIJ.

Voor 28 december 2019

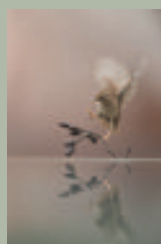
Kopij kunt u sturen naar:

redactie@vwggooi.nl

In principe bepaalt de datum van binnenkomst bij de redactie de plaatsing in een volgend nummer

Deze ransuil met indringende blik is gefotografeerd door Roelof Molenaar.

Deze schitterende en behendig landende winterkoning is ook genomen door Roelof Molenaar.

Werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Contributie en lidmaatschap

Het lidmaatschap is inclusief ons verenigingsblad De Korhaan. De contributie van de Vogelwerkgroep bedraagt minimaal € 20,- per jaar.

Leden uit één gezin, of samenwonenden kunnen huisgenoot-lid worden. De contributie is dan minimaal € 7,- per jaar. Je ontvangt dan geen tijdschrift.

Opzeggen van het lidmaatschap graag vóór 1 november van het lopende kalenderjaar.

Schenken

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken is als **ANBI** aangemerkt en daardoor zijn uw giften onder voorwaarden aftrekbaar bij de Belastingdienst.

Daarnaast kunt u in uw testament een legaat opnemen ten gunste van de VWG. Het is gewenst dit wel met uw notaris te bespreken.

De vogelherkenningscursussen bij de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Het cursusteam, dat twee keer per jaar de Vogelherkenningscursus verzorgt, heeft dit jaar haar 50 jarig bestaan gevierd. Wij vroegen ons af hoeveel cursisten in al die jaren enthousiast zijn gemaakt voor het 'vogelen'. De schattingen liepen uiteen van 2500 tot 3500 deelnemers. Dat is nogal wat voor een vrijwilligersorganisatie. In maart jl. maakte Vroege Vogels op zondagmorgen in de stromende regen een VWG-excursie mee waarvan de opname de week erna werd uitgezonden. We stonden even in de spotlights en dat mocht best voor een keer.

Aan belangstelling voor de Vogelherkenningscursus hebben wij geen gebrek op het ogenblik; de Voorjaarscursus 2020 zit nagenoeg vol. Dus als je mee wilt doen dan gaat het waarschijnlijk de Najaarscursus 2020 worden.

Kijk voor de actuele informatie op de website: <http://vwggooi.nl>

Adressenlijst

Website <http://vwggooi.nl>

Bankrekening Triodosbank rekening nummer: NL17 TRIO 0391 1047 99

t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Bussum

Bestuur van de Vogelwerkgroep

Voorzitter	Piet Spoorenberg	Celebesstraat 36, 3742 DD Baarn	035-5436371	voorzitter@vwggooi.nl
Secretaris	Huub Casander	Vlie 30, 1273 WN Huizen	035-5259131	secretaris@vwggooi.nl
Penningmeester	Niek Wieringa	Zoddeland 12, 1394 KR Nederhorst den Berg	06-48477299	penningmeester@vwggooi.nl
Onderzoek en bescherming	vacature			avifauna@vwggooi.nl
Ledenactiviteiten	Wouter Rohde	Prof. De Jongstraat 3, 1221 HX Hilversum	035-6422629	excursies@vwggooi.nl
Communicatie	Ton van den Oudenalder	Floriszlaan 40, 3742 MK Baarn	035-5432666	oudenalder@casema.nl

Nuttige adressen

Lezingen en contactavonden zijn in de Infoschuur GNR, Naarderweg 103, 1217 GL Hilversum (bij de natuurbrug).

Vogelherkenningscursus	Francis Bakker	Schuttersweg 81, 1217 PW Hilversum	035-6560067	cursussen@vwggooi.nl
Lezingen	Feiko Prins	Hindelaan 23, 1216 CS Hilversum	035-6217017	lezingen@vwggooi.nl
Promotie en verkoop	Nel Huese	Elzenlaan 40, 1214 KM Hilversum	035-6248716	promotie@vwggooi.nl
Bibliotheek en archief	Paul Keuning	W. Barentszweg 88, 1212 BN Hilversum	035-5268281	pw.keuning@xs4all.nl
Vogelziekenhuis Naarden	Erik Bruinning	Burg. J. Visserlaan 1, 1411 BR Naarden	035-6945658	
Buitenland excursies	Evert Constandse		035-5317565	buitenland@vwggooi.nl
Fotowerkgroep	Hugo Weenen	Koggewagen 88, 1261 KD Blaricum	035-5241123	fotografie@vwggooi.nl
Ledenadministratie	zie binnenzijde voorblad			
Redactie De Korhaan	zie binnenzijde voorblad			
Website www.vwggooi.nl	Dirk Prop		06-44734989	
	webmaster@vwggooi.nl			
E-mail nieuwsbrief	VWG aanmelden bij nieuwsbriefvwg@vwggooi.nl of via de website			
Vogelwaarnemingen	zie www.gooi.waarneming.nl			

Het **Dineke Sluijters Vogelfonds** financiert projecten voor vogelbescherming en studie: zie voor het indienen van projectvoorstellen de website van de VWG. Adres: vogelfonds@vwggooi.nl

Subgroep Onderzoek en Bescherming	Coördinatoren	Telefoon	E-mail
1. Watervogeltelling	vacant		
2. Eempoldertellingen	Jan Mooij	035-5429725	mooij.noorman@planet.nl
3. Weidevogelnestbescherming	Gert Bieshaar/Ger-Jan van Loenen	035-5311002	g.bieshaar1@kpnplanet.nl
4. Zwaluwenonderzoek	Dick Jonkers/Gert Bieshaar	035-5260456	dickjonkers@telfort.nl
5. Zwaluwkring Huizen	Mieke Pieren-Olijhoek	06-44101890	zwaluwen@vwggooi.nl
6. Zwaluwkring Ankeveen	Arda van der Lee	035-6562309	alder306@planet.nl
7. Zwaluwkring Hilversumse Meent	Pieter Schut/André van Soest	035-6936811	pieter.schut@planet.nl
8. Vogelringstation	Harry de Rooij	035-6289470	harryderooij@planet.nl
9. Nestkasten	Ronald Beskers	035-5387341	nestkastonderzoek@vwggooi.nl
10. Kerkuilen	Harry de Rooij/Gerard Mijnhout	035-6289470	harryderooij@planet.nl
11. Roofvogels	Harry de Rooij	035-6289470	harryderooij@planet.nl
12. IJsvogels	Jelle Harder	035-6937858	jelleharder@hetnet.nl
13. Broedvogelinventarisaties	Dirk Prop/Piet Spoorenberg	06-44734989	broedvogels@vwggooi.nl

Coördinatieteam Onderzoek en Bescherming Jan Mooij en Dirk Prop

Voor ongelukken en/of problemen die ontstaan tijdens activiteiten van de Vogelwerkgroep aanvaardt de vereniging geen enkele aansprakelijkheid. Deelname geschiedt op vrijwillige basis.

